

Misbruik van de naamsbekendheid van Gambier

Arthur van Esveld

Gedurende mijn jarenlange zoektocht naar pijpen en documentatie van Gambier ben ik verschillende voorbeelden tegengekomen van pijpen die gemerkt waren met de naam Gambier of een daarop gelijkende naam, maar die bij nadere bestudering niet afkomstig bleken uit de pijpmakerij van Gambier. In dit artikel wil ik graag aandacht besteden aan een aantal voorbeelden hiervan om te laten zien op welke manieren pijpenfabrikanten mee wilden profiteren van het succes van Gambier.

De naamsbekendheid van het merk Gambier was vanaf het midden van de negentiende eeuw zeer groot. Voor de pijproker stond de naam Gambier synoniem voor een product van hoge kwaliteit. Die kwaliteit zag de gebruiker terug in pijpen met een hoge afwerkingsgraad, een gelijkmatige bruinkleuring gedurende het roken, door het gebruik van kwalitatief goede kleisoorten en natuurlijk in een bijna onbeperkt assortiment pijpen in soorten en maten. Veel rokers verkozen Gambier boven andere merken die hun best deden om dezelfde kwaliteit te bieden. De vraag moet enorm zijn geweest, productiecijfers van rond de 50 miljoen pijpen per jaar zijn duizelingwekkend!

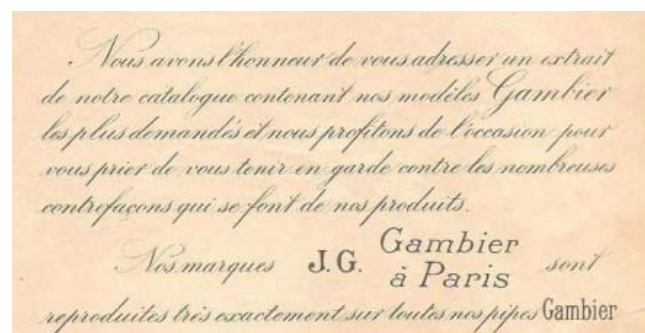
Afb. 1. Briefhoofd Victor Belle, kleipijpenfabriek en verkoop depot van Gambier pijpen.

Er zijn verschillende voorbeelden bekend van gerenommeerde pijpenfabrikanten die naast hun eigen producten ook Gambier pijpen verkochten (Afb. 1). O.a. Noël uit Lyon, Job Clerc uit Serves en Trees uit Grivegnée (B). Deze bedrijven gebruikten hiervoor hun eigen distributiekkanalen en verkoopdepots en konden zodoende enigszins mee profiteren van het succes van Gambier.

Buiten deze vorm van samenwerking zijn er ook verschillende bedrijven geweest die op andere manieren gebruik maakten van de merknaam Gambier om mee te profiteren van het succes. Naast het veelvuldig kopiëren van de modellen van Gambier door Franse, Belgische en Duitse pijpenfabrieken zijn er verschillende voorbeelden bekend van het onrechtmatig gebruik van de naam Gambier.

Er zijn verschillende voorbeelden van pijpen die een Gambier merk dragen of pijpen die een merk dragen wat gemakkelijk verward zou kunnen worden met dat van Gambier, maar die niet geproduceerd zijn door Gambier. Gambier à Paris was een gedeponeerde handelsnaam. Om niet aangeklaagd te kunnen worden voor misbruik van deze merknaam plaatsten concurrerende bedrijven een misleidende naam op hun pijpen die sterk leek op het originele merk van Gambier.

Voor in de Gambiercatalogus van 1894 is een waarschuwing geplaatst aan de cliënten om zich te behoeden voor vervalsingen: 'We hebben de eer om u een voorbeeld van onze catalogus met onze meest gevraagde Gambier modellen te sturen en wij maken van deze gelegenheid gebruik om u te vragen op uw hoede te zijn tegen de vele vervalsingen die van onze producten gemaakt worden.' Er wordt aangegeven goed te letten op de merken JG en Gambier à Paris die zeer duidelijk op de pijpen staan (Afb. 2).

Afb. 2. Waarschuwing aan cliënten, 1894.

Afb. 3a-b. Steelstempels in reliëf 'Gambier A Paris', 1810-1840.

Zoals bekend heeft Gambier al vanaf de beginperiode het bekende JG merk op de hiel gezet. Dit merkje verwees naar de grondlegger Jean Gambier en de latere opvolger Joseph Gambier. Op de oudste manchetpijpen van Gambier werd alleen dit merkje gezet terwijl het later, ongeveer vanaf 1840, in combinatie met Gambier à Paris voorkwam. Op de stelen van de steelpijpen werd overigens al eerder de naam voluit gezet (Afb. 3a-b). Het JG merk heeft in deze periode geen bescherming gehad. Het naastgelegen bedrijf van Blanc-Garin & Guyot gebruikte dit merk ook. Dit werd zelfs vermeld in de toelichting van de catalogus uit circa 1840 (Afb. 4). Het is duidelijk dat hiermee het merk van Gambier nagebootst werd maar kon waarschijnlijk uitgelegd worden door te verwijzen naar de initialen van de eigenaren Jean-Claude Blanc-Garin of Jean-Baptiste Guyot. Tegelijkertijd is door Blanc-Garin ook het merk BG gezet en er zal, mede door het over en weer kopiëren van modellen, veel verwarring zijn geweest over de herkomst van de pijpen. Een paar voorbeelden van modellen die vrijwel identiek door beide bedrijven gemaakt zijn: Robert Macaire, Saint Simonien (vormnr. 189), en Lepaulle (vormnr. 219). De laatsten zijn, op kleine details na, moeilijk van elkaar te onderscheiden. Het JG merk blijkt later gedeponerd te zijn. In mijn collectie bevindt zich het model Polka, datering rond

Les pipes Belges, marquées 46, PV, et JG, sont d'une fabrication très estimée, vu leur facilité à culotter vite et bien.

Afb. 4. Catalogus Blanc-Garin & Guyot, circa 1840.

Afb. 5. Lepaulle van Gambier (vormnr. 219). (Coll. P. Severin)

Afb. 6. Lepaulle van Blanc-Garin (vormnr. 213). (Coll. G. Decléf)

Afb. 7. Polka-model met JG Déposé, circa 1850.

1850, voorzien van een groot reliëfstempel met JG Déposé (Afb. 7). Het is opmerkelijk dat dit stempel gedurende korte tijd op slechts een beperkt aantal modellen gezet is. Overigens wordt op 19 oktober 1858 het merk J. Gambier à Paris officieel gedeponeerd bij het 'tribunal de commerce' in Rocroy.

Een ander voorbeeld van verwarring is de toepassing van de naam Sannier à Paris door Blanc-Garin. Er is een pijp bekend die een regelrechte kopie is van Turc, Tête Grande van Gambier (vormnr. 740), die Blanc-Garin op de markt heeft gebracht met het merkstempel BG in combinatie met Sannier à Paris. Het is wel duidelijk dat Gambier en Blanc-Garin elkaar jarenlang dwars gezeten hebben door het over en weer kopiëren van pijpen. De overname in 1867 van Blanc-Garin door Gambier zal door de toenmalige eigenaren als een belangrijke overwinning gezien zijn.

Il y a concurrence déloyale dans le fait de profiter d'une similitude de nom pour établir une confusion entre ses propres produits et ceux d'un autre fabricant (1).

(C. de Paris. — 27 novembre 1862. — Hasslauer c. Picard et Gambier.)

M. Hasslauer, successeur de M. Gambier, fabricant de pipes à Givet, mais dont le dépôt est à Paris, a conservé sur ses produits le nom de Gambier. — En 1862, il a introduit une instance en dommages-intérêts pour concurrence déloyale contre MM. Picard, fabricant de pipes à Rennes, et Gambier, tonnelier à Montmagny, à raison de la fabrication de pipes portant une inscription analogue à la sienne et pouvant entraîner une confusion; — il concluait en outre à ce que le Tribunal fit défense aux défendeurs de faire usage du nom de Gambier. — Le Tribunal a statué en ces termes :

LE TRIBUNAL : — Attendu que Joseph Gambier a exploité depuis longtemps, à Givet, une fabrique de pipes, dont le dépôt est à Paris, rue de l'Arbre-Sec, 20; qu'il a cédé son établissement à Hasslauer, représenté au procès par les demanderesse; qu'il résulte des documents de la cause qu'ils ont fait connaître leurs produits au public par la mention : *Gambier, à Paris, déposé*, et inscrite sur le tuyau de chaque pipe; que la fabrication de ces produits a pris un grand développement par les soins de Joseph Gambier et de Hasslauer, son cessionnaire; — Que Picard, fabricant de pipes, à Rennes, d'accord avec un sieur François-Nicolas-Casimir Gambier, tonnelier à Montmagny, et profitant de la similitude du nom de ce dernier, a organisé un concert frauduleux pour tromper le pu-

Een andere bekende pijpenmakerij, Picard uit Rennes, heeft op slinkse wijze getracht de naam Gambier te gebruiken. Zij hadden een overeenkomst gesloten met ene François Nicolas Gambier uit Montmagny. Picard bracht pijpen op de markt met de naam Gambier, verwijzende naar deze François Nicolas waarmee dit afgesproken was. Hiertegen heeft de toenmalige eigenaar van de Gambierfabriek, Hasslauer, een zaak aangespannen. In verschillende bladen waaronder de *Annales de la propriété industrielle, artistique et littéraire* uit 1863 werd een verslag gepubliceerd van deze zaak². Hieronder een deel van de publicatie:

'Er is oneerlijke concurrentie ontstaan door te profiteren van (het gebruik) van eenzelfde naam om verwarring te zaaien tussen de eigen producten en die van een andere fabrikant.

Dhr. Hasslauer, opvolger van dhr. Gambier, pijpenmaker in Givet met een depot in Parijs, heeft de naam Gambier behouden voor zijn producten. In 1862 heeft hij een procedure opgestart voor schadeloosstelling vanwege oneerlijke concurrentie tegen dhr. M. Picard, pijpenmaker in Rennes en dhr. Gambier, kuiper in Montmagny, vanwege de fabricage van pijpen, met een inscriptie [lees: fabrieksmerk] die gelijk is aan zijn merk, waardoor verwarring veroorzaakt kan worden.'

De Rechtbank vat het volgende samen: Joseph Gambier runt sinds lange tijd in Givet een pijpenfabriek met een depot op de Rue de l'Arbre-Sec, 20 in Parijs. Hij heeft zijn zaak aan Hasslauer overgedragen die tijdens het proces eveneens aanwezig is. Als bewijsmateriaal worden de documenten getoond waarin de overdracht

blic et opérer une confusion dans les produits; qu'ils ont fabriqué des pipes semblables, sur lesquelles ils ont inscrit avec des lettres en creux sur les tuyaux une mention qui ressemble, de manière à s'y tromper, à celle qui a été indiquée ci-dessus, et qui sert à faire reconnaître les pipes provenant de la fabrication des demanderesse; que Picard et Gambier, en copiant cette mention, ont agi dans le but de nuire et de profiter de la concurrence déloyale qu'ils faisaient aux demanderesse; — Que s'il existe quelque différence dans leur mention, cette différence, très-légère, n'est pas suffisante pour faire reconnaître au public la provenance réelle du produit; que, par ce fait, Picard et François-Nicolas-Casimir Gambier ont causé volontairement aux demanderesse un préjudice que le Tribunal peut apprécier à 2,000 francs, mais qu'il n'y a pas lieu de faire droit à la partie de leurs conclusions qui consiste à interdire à Gambier de se servir de son nom dans le nouveau commerce de marchand de pipes qu'il entendait exercer, à la charge toutefois par lui de ne pas en user de manière à faire naître une confusion dans l'esprit du public entre ses produits et ceux de la maison Gambier-Hasslauer. — Par ces motifs, condamne Picard et François-Nicolas-Casimir Gambier, conjointement, solidairement et par corps, à payer aux demanderesse 2,000 francs de dommages-intérêts; fixe à un an la durée de la contrainte; déclare bonnes et valables les saisies pratiquées; dit que toutes les pipes, modèles et ustensiles saisis seront détruits; fait défense aux défendeurs de copier à l'avenir la mention qui se trouve sur les pipes des demanderesse, de manière à induire le public en erreur, à peine de 100 francs par chaque contravention constatée; ordonne l'insertion du présent jugement dans six journaux au choix des demanderesse et aux frais de Picard et F. Gambier; condamne ces derniers solidairement aux dépens.

Afb. 8. Verslag van rechtszaak tussen Hasslauer en Picard & Gambier, 27-11-1862. (*Annales de la propriété industrielle, artistique et littéraire*, tome IX, 1863, p.91-92)

van het bedrijf is vastgelegd en er wordt vermeld dat zij hun producten herkenbaar maken door de vermelding Gambier à Paris, déposé op de steel van elke pijp. Er wordt toegelicht dat de fabricage van deze pijpen tot grote ontwikkeling is gekomen door de zorg van zowel Joseph Gambier als door zijn opvolger Hasslauer. Verder geeft de rechtbank aan dat Picard, pijpenfabrikant te Rennes, met Francois-Nicolas Casimir Gambier, kuiper in Montmagny, een frauduleus concept heeft georganiseerd om het publiek te bedriegen en verwarring te veroorzaken door te profiteren van de naam van Gambier uit Montmagny. Picard heeft gelijksoortige pijpen gemaakt als Gambier en op de stelen letters gedrukt met een dusdanige vermelding, dat men zich gemakkelijk zou kunnen vergissen met het merk van de firma Gambier in Givet.

De rechtbank concludeert dat Picard en Nicolas Gambier, door op deze wijze te kopiëren, gehandeld hebben met het doel te profiteren van oneerlijke concurrentie die zij bedrijven tegen de firma Gambier in Givet en hen te schaden. Er is een zeer klein verschil in het merk, maar dat is niet voldoende om het publiek op de echte herkomst van deze pijpen te wijzen. Uit het verslag blijkt verder dat Nicolas Gambier in Parijs een logement heeft gehuurd onder de naam Gambier, waar hij pijpen uit Rennes ontvangt en verhandelt. Hiermee beconcurrert hij het depot van Hasslauer in de Rue de l'Arbre sec.

Met deze motieven veroordeelt de rechter Picard en Francois-Nicolas Casimir Gambier beiden tot betaling van 2.000 francs als schadeloosstelling aan Hasslauer. Deze dwangsom is vastgesteld voor een jaar en alle in beslag genomen pijpen, modellen en gereedschappen moeten vernietigd worden. Verder wordt er een verbod opgelegd om in de toekomst kopieën te maken van de merken op de pijpen van de firma Gambier in Givet, op een zodanige wijze dat het publiek zich zou kunnen vergissen in de juiste fabriek. Op iedere overtreding zal een boete gegeven worden van 100 francs per keer. De uitspraak wordt in zes dagbladen gepubliceerd naar keuze van de firma Gambier in Givet en op kosten van Picard en F. Gambier.

Aansluitend wordt aangegeven dat het aan de Rechtbank is om maatregelen voor te schrijven, die nodig worden geacht om iedere verwarring tussen fabrikanten en handelaren met dezelfde naam te voorkomen. Met deze zaak behaalde Gambier dus een grote overwinning op de oneerlijke concurrent Picard.

In de collectie van Ruud Stam bevindt zich een groep pijpen die mogelijk tot de productie van Picard behoren zoals die in de rechtszaak genoemd worden (Afb. 9). Het gaat net als bij de rechtszaak om pijpen die in de meeste gevallen kopieën zijn van Gambier modellen. Stuk voor

Afb. 9. Vier kopieën van Gambier modellen: rat, hond, phrygische muts en dubbele duim. (Coll. R. Stam)

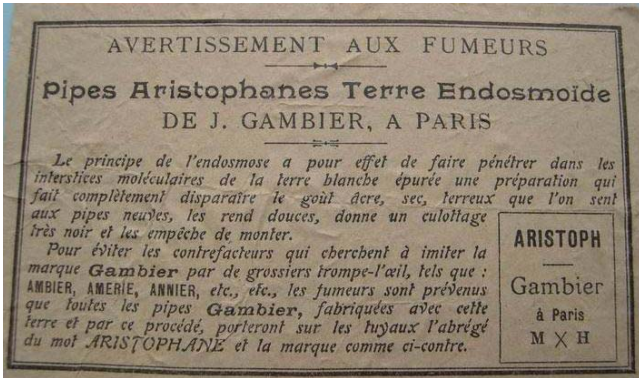
Afb. 10. Model 'Double Pouce' ofwel de dubbele duim. Links het model van Gambier en rechts het met Gravee gemerkte exemplaar. (Coll. R. Stam)

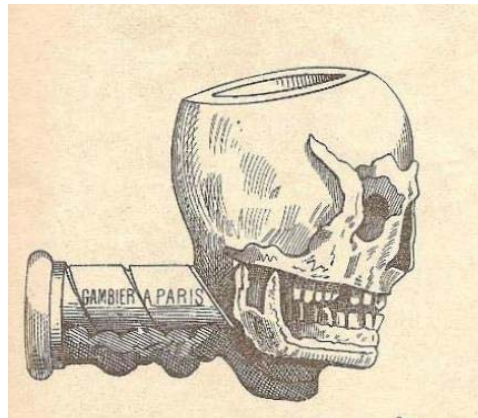
Afb. 11a-b. Néogène Rat au talon, links gemerkt Gambriena en rechts het origineel van Gambier waarbij direct opvalt dat de Gambier pijp veel gedetailleerder is en mooier afgewerkt. (Coll. R. Stam)

Afb. 12. Model twee vogels. Lengte 14 cm. (Coll. R. Stam)

Afb. 13. Advertentie voor Pipe Aristophanes, Gambier.

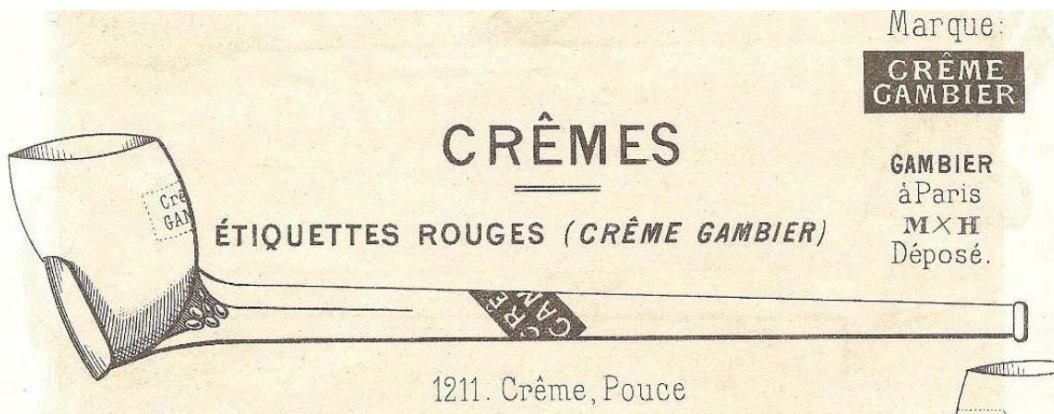
Afb. 14a-b. Tête de mort, onbekende werkplaats en Tête de mort, vormnr. 922 (Gambier catalogus 1894, p.18)

Afb. 15a-b. De Franse dichter en chansonnier Béranger (1780-1857) gemerkt Gambier. (coll. R. de Haan)

Afb. 16. Bedelaar met hoge hoed, gemerkt Gambier. (coll. R. de Haan)

Afb. 17. Crème Gambier pijp. Gambier catalogus 1894, p.66.